

**ARHIVELE BUCOVINEI LA 90 DE ANI.
DE LA COMISIUNEA ARHIVELOR STATULUI
CERNĂUȚI LA ARHIVELE NAȚIONALE SUCEAVA**

IOAN SCRIPCARIUC

**Die Bukowiner Archive zum 90jährigen Bestandsjubiläum.
Von der Kommission der Staatsarchive in Czernowitz
zu den Nationalarchiven in Suczawa**

*(Zusammenfassung)**

Die Bukowiner Archive feiern ein fast hundertjähriges Bestehen, während dessen ihre Entwicklung mit der österreichischen Verwaltung und mit der Tätigkeit der Czernowitzer Universität eng verbunden war. Nach 1920 wurden die Czernowitzer Archive reorganisiert und allmählich im rumänischen Gesetzsystem integriert. Es war eine Zeit höchster Entwicklung für die Czernowitzer Archive, als Teodor Balan eine hervorragende Tätigkeit ausübte. Nach der Flucht von 1944, unter Mitwirkung der meisten Czernowitzer Archivmitglieder wurden die Regionalarchive in Suczawa als wichtiger Teil der Bukowiner Archive gegründet. Sieben Jahrzehnte später sind die Suczawaer Archive noch die Bewahrer eines reichen, für die ganze Bukowina repräsentativen dokumentarischen Schatzes.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Archiv, Bukowina, Suczawa, Czernowitz.

Arhivele reprezintă tezaurul de memorie al unei comunități. Ca instituție, deși cu origini în antichitate, acestea au apărut destul de târziu. Dacă în vestul european arhivele se organizează mai cu seamă în comunitățile orășenești, încă din veacul al XII-lea, în Răsărit arhivele se organizează din secolul al XIX-lea, mai ales ca arhive ale instituțiilor statului, în vreme ce arhivele particulare nu au depășit dimensiunile unor simple colecții. Din aceste motive, începuturile arhivelor au fost legate firesc de administrație. În acest mod în Transilvania, Banat și Bucovina arhivele au fost organizate după instituirea administrației austriece, iar în Principatele Române instituționalizarea arhivelor s-a realizat începând cu aplicarea

* Traducerea: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Regulamentelor Organice. Mai cu seamă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, administrația austriacă a Ducatului Bucovinei a cunoscut o evoluție ascendentă spre perfecționare și spre armonizare cu modelele din apusul Europei. Dincolo de abuzuri și inconsecvențe, s-a creat astfel un mit al instituțiilor și al funcționarului austriac, eficient și incoruptibil, care a rezistat aproape încă jumătate de secol după ce Bucovina a fost integrată în sistemul administrativ al statului român. Fără îndoială că acest mit avea la bază și realitatea funcționării unor instituții mai bine adaptate unui sistem economic și politic, care nu mai respecta solidaritățile clasice ale Răsăritului medieval și care recunoștea, mai degrabă, doar modelele competiției sociale și o lume organizată doar pe principii de eficiență. Această situație a avut reflexii în primul rând asupra organizării instituțiilor administrative și indirect asupra organizării arhivelor acestora, care nu mai slujeau doar cu argumente juridice asupra unor drepturi patrimoniale, ci devin tot mai mult și rezervoare de memorie și practică. Este cert, astfel, că așa s-au creat și primele arhive la creatori, dincolo de cele mai vechi, de la deținători.

Instituțiile de factură modernă dezvoltate în Bucovina, magistratele orașelor, prefecturile, tribunalele, judecătoriile și administrațiile financiare și-au creat arhive organizate pe principii sistematice și după modele care permiteau evidența și regăsirea rapidă și eficientă a informației. Mai mult decât atât, ca administrator general, statul devine interesat de organizarea și prezervarea acestor arhive. În acest context, în 1884 se crea, pe lângă Ministerul de Interne de la Viena, primul consiliu arhivistic, „K. k. Archivrath”¹, organism superior care urma să pregătească și organizarea arhivelor de stat. Dincolo de arhivele judecătorești, notariale, ecleziastice sau municipale, care aveau origini medievale, se dorea constituirea unor arhive ale instituțiilor regionale moderne, ale căror principii erau prezentate în proiectul unei legi generale, *Grundsätze einer Archivordnung für die dem K. k. Ministerium des Innern unterstehenden Archive*. Este de remarcat că în această perioadă Universitatea din Cernăuți devenea unul dintre cele mai importante centre de studii slavistice din Europa, prin înființarea Catedrei de istorie sud-est europeană și prin activitatea profesorilor Emil Kaluzniacki, Eugen Kozac și Wladimir Milkowicz². Alături de activitatea acestora sunt de remarcat și eforturile lui Franz Adolf Wickenhauser, funcționar superior al Inspectoratului Cadastral din

¹ T. Balan, *Arhivele statului din Bucovina*, în „Revista Arhivelor”, anul III, nr. 6–7, 1936–1937, p. 94–95. La 1 noiembrie 1907, la Universitatea din Cernăuți, pe lângă Catedra de istorie est-europeană, se iniția de către profesorul Vladimir Milkowicz colectarea documentelor medievale din provincia Bucovina, care, după preluarea de la diferiți proprietari, încă de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, se aflau în bună parte dezorganizate. În acest fel, în perioada 1908–1914 s-au adunat aproximativ 500 de documente din secolele XIV–XVIII și 428 de documente din veacul al XIX-lea. Vezi Jurii Ljapunov, Maria Nikirsa, *Die Urkundenschatzkammer der Bukowina (Zum 90. Jahrestag der Archivgründung)*, Czernowitz, 1998, p. 3.

² Radu Mârza, *Rolul jucat de Universitatea din Cernăuți în dezvoltarea slavisticii românești*, în „Studia linguistica”, Kiev, nr. 5 (1), 2011, p. 302–303.

Cernăuți, care adună și publică documente importante de la mănăstirile din Bucovina³.

Fără o tradiție puternică, organizarea unor arhive de stat în Bucovina nu a putut urma modelul proviciilor apusene ale Monarhiei cezaro-crăiești de la Viena. S-a remarcat, însă, de la început, interesul științific al lumii academice de la Univeristatea din Cernăuți, care, prin rectorul său, dr. Siegmund Herzberg- Fränkel, motivat puternic și de originea sa galițiană, solicita încă de începutul anului 1907 înființarea unui serviciu arhivistic, care urma să concentreze documentele din întreaga provincie, precum și cele cu importanță regională din Lemberg și Viena⁴. Ca urmare a acestor demersuri, Ministerul de Interne vienez prevedea, în anul 1910, o alocație bugetară pentru instituția care urma să se numească Bukowinaer Landes – Archivrath și care avea să funcționeze efectiv abia din anul 1913. Conservator al Arhivei era numit profesorul Raimund Friedrich Kaindl, înlocuit, la scurtă vreme, cu Vladimir Milkowicz. Ca membru al comisiei funcționa și profesorul Ion Nistor.

Începutul Marelui Război, în anul 1914, și, mai ales, refugiul Universității cernăuțene și al cadrelor acesteia au oprit și evoluția instituției arhivelor de aici. Retras la Gratz, Milkowicz ia cu el și o bună parte a colecției de documente adunată la catedra sa. Începuturile arhivistice de la Cernăuți, cu toate bunele intenții, sunt astfel stopate și supuse în parte distrugerilor de război.

Chiar dacă Vladimir Milkowicz a rămas pentru posteritate doar un simplu colecționar⁵, experiența lui Ion Nistor și a Consiliului Arhivistic din Bucovina a fost valorificată, apoi, la cote superioare, după organizarea unitară a Arhivelor Statului din România. După ce, în Vechiul Regat, Arhivele Statului erau organizate după un model francez încă din anii 1831–1832, prin Regulamentele Organice înființându-se instituții centrale ale arhivelor, prin integrarea proviciilor unite, după 1920, se înființau Comisii ale arhivelor la Cluj și Chișinău. Considerând aceasta ca un mandat special, directorul general al Arhivelor românești, bucovineanul Dimitrie Onciul, propunea, la 29 aprilie 1922⁶, constituirea unei comisii similare la Cernăuți, care îl avea ca președinte pe Ion Nistor și ca membrii pe preotul Dimitrie Dan și profesorii de la Universitate, Romul Câdea, Ion Ionașcu și Ovid Țopa. Cu dificultățile inerente oricărui început, dorința lui Onciul se va materializa postum și abia la 22 august 1924⁷ se aproba constituirea Comisiunii Arhivelor Statului din Cernăuți, în formula Ion Nistor – președinte; Romul Câdea, Vasile Grecu, Simon Reli, Alexandru Bocăneț și Teodor Balan – membri.

³ *Ibidem*, p. 304.

⁴ T. Balan, *op. cit.*, p. 95–96.

⁵ *Ibidem*, p. 97.

⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), Fond *Diracția Generală – Arhivele Statului Cernăuți*, Dosar 8/1922, f. 2.

⁷ *Ibidem*, f. 5.

Încă din prima sa ședință, desfășurată la 22 septembrie 1924⁸, Comisiunea lua în discuție recuperarea arhivelor istorice distruse de război, precum și asigurarea unui spațiu de concentrare și conservare a acestora. Mai mult decât atât, *Legea de organizare a Arhivelor Statului*, din 15 iulie 1925⁹, a creat de la început auspiciile favorabile pentru ridicarea Comisiei din Cernăuți la rangul de Direcție Regională. Motive financiare și condiții politice subiective au făcut ca această organizare să rămână doar un deziderat¹⁰. Împrejurările au afectat, astfel, dezvoltarea Arhivelor de la Cernăuți, care au rămas fără un sediu propriu, adăpostite fiind în câteva încăperi ale Palatului Administrativ, iar, în consecință, arhive importante au fost supuse distrugerii uneori intenționate, determinate de indiferența autorităților sau chiar de interese economice meschine.

O situație deosebită, rămasă fără o rezolvare efectivă, a fost cea a controlului activității arhivistice la Administrația Fondului Bisericesc Greco-Oriental din Bucovina, selecționat fără control și cu documente depistate, care au fost valorificate ca maculatură, în condiții improprii. Această situație a fost o caracteristică, repetându-se la majoritatea instituțiilor judecătorești și administrative.

S-au remarcat, în anii de început, eforturi susținute pentru evidența și controlul principalilor creatori de arhive. În același cadru, primii conducători efectivi ai Arhivelor cernăuțene, Simion Reli și Teodor Balan, elaborau un amplu program de preluare a documentelor istorice¹¹, cel care a dus la constituirea unui bogat tezaur documentar prezentat în *Inventarul general*, publicat în anul 1939¹² și valorificat în anii anteriori prin editarea valoroasei colecții *Documente bucovinene*, începută în anul 1933.

Anii de după 1940 au fost tragici pentru întreaga țară, dar, în special, pentru Bucovina. Aceștia au însemnat o grea cumpănă. În acest context și Arhivele din Cernăuți au urmat soarta provinciei rupte de țară. Dacă în anul 1940 întregul material documentar a rămas pe loc, fără a fi nimic evacuat¹³, la întoarcerea autorităților, în iunie 1941, erau constatate pierderea adăpostului și importante distrugerii de documente dintre cele preluate deja în depozitele proprii¹⁴. Mai bine organizată, începând cu martie 1944, evacuarea Arhivelor din Cernăuți se realiza,

⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁹ C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi noi de unificare*, vol. XIII–XIV, 1922–1926. *Continuare la vol. XI–XII*, București, Editura Universală, 1926, p. 1078.

¹⁰ Ioan Scripcariuc, *Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale*, în „Arhiva românească” (s. n.), anul CLVI, tomul II, fasc. 2, 1996, p. 186.

¹¹ A.N.I.C., Fond *Direcția Generală – Arhivele Statului Cernăuți*, Dosar 8/1922, f. 72–76.

¹² *Inventarul Arhivelor Statului*, București, 1939, p. 336–340.

¹³ *Raport asupra situației Direcției Arhivelor Statului din Cernăuți pe anii 1941*, în „Revista Arhivelor”, anul IV, nr. 2, 1941, p. 378.

¹⁴ *Raport asupra situației Direcției Arhivelor Statului din Cernăuți pe anii 1941–1942*, în „Revista Arhivelor”, anul V, nr. 2, 1943, p. 419.

însă, doar parțial, din luna septembrie a aceluiași an acestea fiind adăpostite în sediul Școlii Primare din Micăsasa¹⁵, comună aflată lângă orașul Sibiu, cel care adăpostea la acea dată mai multe instituții bucovinene aflate în refugiu. Afectate și aici de trupele sovietice în trecere, Arhivele bucovinene devin în mod deschis țintă a autorităților civile și militare. Cu toate eforturile de a fi salvate măcar documentele referitoare la sudul Bucovinei, tezaurul Arhivelor din Cernăuți, după ce suferise numeroase pierderi din cauza tratamentului armatei rusești¹⁶, este predat părții sovietice a Comisiei Aliate de Control, la data de 15 aprilie 1945¹⁷, pe peronul Gării Socola-Iași și transportat în interiorul Uniunii Sovietice.

În situația prezentată, ideea înființării unei Direcții Regionale a Arhivelor Statului la Suceava se contura încă din toamna anului 1944, când apărea tot mai utopică șansa recuperării nordului Bucovinei de către România. Mai mult decât atât, la 27 octombrie 1944¹⁸, directorul general Aurelian Sacerdoțeanu comunica lui Gheorghe Duzinchievici, la Micăsasa, necesitatea transferului documentelor de arhivă la Sibiu, unde li se putea asigura o mai bună protecție, acestea putând rămâne acolo și după întoarcerea Arhivei de la Cluj. Păstrând o rază de speranță, documentul se încheia astfel: „În cel mai nefericit caz vom stăruii să avem o Direcție regională la Suceava. Dar azi nu putem ști nici de ce este acolo”.

În primăvara anului 1945, după ce mai multe instituții regionale își fixaseră deja sediul la Suceava și după ce colecțiile arhivistice de la Cernăuți fuseseră predate sovieticilor, se contura tot mai evidentă soluția unei Regionale arhivistice a sudului Bucovinei, funcțională pentru județele Rădăuți, Suceava, Câmpulung, Baia și Dorohoi¹⁹. O astfel de instituție era cu atât mai necesară, cu cât aceasta urma să controleze activitatea arhivistică de la importante instituții regionale. Cu Ordinul nr. 473, din 6 aprilie 1945²⁰, se stabilea ca, începând cu 1 aprilie 1945, Arhivele Statului din Bucovina să își continue activitatea la noul sediu din Suceava, „cu întreg personalul de la Cernăuți”. Până la amenajarea unui local, se recomanda rămânerea la Sibiu. Pentru organizarea Direcției de la Suceava era delegat Gheorghe Lăzărescu²¹, cel care a solicitat imediat poliției rechiziționarea unui imobil pentru depozite, birouri și locuințele funcționarilor²².

După ce, cu Ordinul nr. 1 108, din 2 august 1945²³, se stabilea ca de la 1 septembrie 1945 toate lucrările de cancelarie să se desfășoare la Suceava, în

¹⁵ Arhivele Naționale Suceava (în continuare se va cita A.N.S.), Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 1/1944, f. 63 și urm.

¹⁶ *Ibidem*, p. 94.

¹⁷ *Idem*, Dosar 5/1945, f. 31 și urm.

¹⁸ *Idem*, Dosar 1/1944, f. 118.

¹⁹ *Idem*, Dosar 2/1945, f. 7.

²⁰ *Ibidem*, f. 4.

²¹ *Ibidem*, f. 17.

²² *Ibidem*, f. 39.

²³ *Ibidem*, f. 31.

jumătate dintr-o clădire situată pe Strada „Regele Ferdinand”, la nr. 71²⁴, apropiată de Tribunalul Județean și închiriată de la notarul public Ioan Bubenek, care i-a fost adăpost timp de 20 de ani, începea activitatea Direcției Regionale a Arhivelor Statului Suceava. De la început erau contactate autoritățile din cele cinci județe arondate și stabilite reguli de păstrare și de prelucrare a arhivelor curente. De asemenea, era solicitat sprijinul unor instituții culturale și științifice pentru alcătuirea și completarea unei biblioteci documentare²⁵.

Împrejurările vitrege și lipsa de încredere în potențialul orașului Suceava l-au făcut pe fostul director de la Cernăuți, Gheorghe Duzinchievici, să opteze pentru stabilirea definitivă la Sibiu²⁶. Așa se face că la sediul din Suceava, din fostul colectiv al Arhivelor din Cernăuți²⁷, se adunau din toamna anului 1945 Gheorghe Lăzărescu, arhivar principal și director (interimar până în 1946); Nicolae Ceredarec, arhivar ajutor; Romulus Gramatovici, paleograf și Agnes Gramatovici, registrator ajutor. Activitatea arhivistică începea cu selecționarea și inventarierea arhivei Tribunalului județului Suceava²⁸, urmând apoi Tribunalul județului Dorohoi și Judecătoria mixtă Suceava.

De la 3 mai 1947²⁹, Gheorghe Lăzărescu fiind detașat la Direcția Generală de la București, la Suceava este numit director dr. Nicolae Grămadă³⁰, profesor la Facultatea de Teologie din Suceava, director al Muzeului Bucovinei și personalitate memorabilă a vieții culturale a orașului Suceava și a țării în acei ani. Preocupat încă din anii de activitate de la Cernăuți de studiul toponimelor din Bucovina, se va interesa personal ca documentele de importanță istorică națională și locală să fie bine păstrate, predate la arhivele statului sau măcar copiate principalele date³¹. Dedicat Arhivelor Bucovinei, Nicolae Grămadă își exprima dorința, la 4 februarie 1948, ca Oficiul de lichidare a bunurilor Universității din Cernăuți să predea Direcției Regionale a Arhivelor, în cazul desființării Facultății de Teologie din Suceava, mobilierul și arhiva³². Prin prestigiul său, profesorul Nicolae Grămadă a reușit stabilirea a numeroase contacte cu școlile și primăriile din sudul Bucovinei, contribuind eficient la colectarea și valorificarea unor importante date monografice. Motivată, apoi, de grabnica desființare a Facultății amintite, de mutarea acesteia la Iași și de predarea conducerii Arhivelor sucevene

²⁴ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 7/1945, f. 3v. Pe coperta față-verso a unui exemplar din *Evanghelia* tipărită la Snagov în anul 1697 și păstrată la Biblioteca Arhivelor Naționale Suceava se află însemnarea: „1 octombrie 1945, începutul efectiv al activității Arhivelor Statului, Regionala Suceava, în Casa Bubenek, Str. «Reg. Ferdinand», 71”.

²⁵ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 3/1945, f. 1 și urm.

²⁶ Idem, Dosar 2/1945 f. 24.

²⁷ Idem, Dosar 6/1945, f. 19.

²⁸ Idem, Dosar 7/1945, f. 4.

²⁹ Idem, Dosar 2/1947, f. 48.

³⁰ *Ibidem*, f. 47.

³¹ Idem, Dosar 7/1945, f. 5–6.

³² Idem, Dosar 1/1948, f. 5; Dosar 7/1945, f. 8 v.

către Corneliu Manolovici, fost secretar al Primăriei orașului Suceava³³, profesorul Grămadă nu și-a putut finaliza toate proiectele, rămânând, însă, un important colaborator al Direcției de la Suceava.

Perioada directoratelor lui Nicolae Grămadă și Corneliu Manolovici a fost a principalelor reorganizări și cea în care s-au pus bazele constituirii fondurilor din depozitele proprii ale Arhivelor sucevene. După o muncă de aproape cinci ani, la 11 aprilie 1950³⁴ se raporta finalizarea prelucrării fondurilor *Judecătoria, Tribunalul și Primăria orașului Suceava*. După desființarea Arhiepiscopiei Suceava, era preluat Fondul *Mitropolia Bucovinei* și apoi, la scurtă vreme, *Administrația Fondului Bisericesc Ortodox al Bucovinei*³⁵.

Trecând în subordinea Ministerului de Interne³⁶ și reorganizându-și serviciile³⁷, din anul 1951 se înființează Servicii Regionale ale Arhivelor Statului în toate orașele reședință de regiune. Prin Decizia directorului general nr. 313, din 16 iulie 1951³⁸, se înființa și un număr de 34 de depozite filiale raionale, între care și cele de la Câmpulung Moldovenesc, Fălticeni și Rădăuți, a căror activitate a fost stânjenită de la început de lipsa spațiilor adecvate de depozitare³⁹. Dificultățile materiale au fost, însă, parțial suplinite de măsurile metodologice și organizatorice. Toate acestea, alături de interesul constant pentru salvarea documentelor istorice, au făcut ca, la 12 septembrie 1951⁴⁰, în depozitele de la Suceava să fie înregistrat un număr de 17 fonduri și colecții arhivistice, în majoritate prelucrate parțial sau deloc. Urmau eforturi intense pentru inventarierea tuturor documentelor aflate în depozitele proprii și, mai ales, pentru utilizarea acestora în interesul public.

Cum arhivele au fost strâns legate, de la început, de administrație, ca urmare a reorganizării din anul 1952 și a desființării regiunii Botoșani⁴¹, de la 1 iunie 1953⁴² se alăturau Serviciului Regional Suceava, filialele Botoșani și Dorohoi. Odată cu preluarea funcției de șef al Serviciului Regional de către Gheorghe Robu⁴³, arhivele sucevene devin mai implicate în controlul și îndrumarea creatorilor și a deținătorilor de arhive, mai ales după ce, la 16 iulie 1957, era definit Fondul arhivistic de stat⁴⁴. Dincolo de monitorizarea arhivelor instituțiilor de stat, Arhivele statului acordă importanța cuvenită și tuturor colecționarilor cunoscuți sau

³³ Idem, Dosar 3/1948, f. 52–54.

³⁴ Idem, Dosar 1/1950, f. 1.

³⁵ *Ibidem*, f. 3.

³⁶ Decretul nr. 17/1951, publicat în „Buletinul Oficial”, nr. 14, 1 februarie 1951, p. 201.

³⁷ Hotărârea Consiliului de Miniștrii nr. 472/1951, publicată în „Buletinul Oficial”, nr. 67, 16 iunie 1951, p. 714.

³⁸ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 2/1951, f. 11.

³⁹ *Ibidem*, f. 26.

⁴⁰ Idem, Dosar 3/1951, f. 31.

⁴¹ „Buletinul Oficial”, nr. 50, 27 septembrie 1952, p. 471.

⁴² A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 4/1953, f. 21.

⁴³ Idem, Dosar 7/1955 f. 2.

⁴⁴ Decretul nr. 353/1957, publicat în „Buletinul Oficial”, nr. 19, 1957.

personalităților culturale locale. Așa se face că, din anul 1960, se restabilesc legături importante cu fostul director al Arhivelor Statului din Cernăuți, Teodor Balan⁴⁵, care locuia la Gura Humorului și tocmai ieșise dintr-o perioadă de izolare impusă; cu profesorul Nicolae Grămadă⁴⁶, fostul director al Regionalei Suceava și decan al Facultății de Teologie din Suceava și cu profesorul Mihai Cărașu⁴⁷, o importantă personalitate culturală a Sucevei, ginerele lui Simion Florea Marian. Aceștia donează sau vând arhivelor sucevene valoroase documente sau cărți. La 25 octombrie 1964⁴⁸ era achiziționat, prin cumpărare, duplicatul *Inventarului documentelor din Arhiva Mitropoliei Moldovei*, cel cunoscut în lumea științifică sub numele de *Index Zolkiewiensis*, document cu atât mai valoros, cu cât originalul este pierdut, iar traducerea, publicată la sfârșitul veacului al XIX-lea, este considerată defectuoasă.

Ca urmare a sistematizării orașului și a demolării vechiului sediu, Serviciul Regional al Arhivelor Statului îi era repartizat un sediu situat în zona centrală a orașului, fost sediu al Băncii Naționale (în prezent Casa Prieteniei), dovedit, însă, în scurtă vreme, ca insuficient și neadaptat nevoilor curente. Urmărindu-se și ritmul prelucrării fondurilor din depozitele proprii, în anul 1965⁴⁹ se constata că Serviciul Regional Suceava deținea, împreună cu filialele raionale, un număr de 463 de fonduri, în cantitate de 2 779,19 ml., în cea mai mare parte neprelucrate sau delimitate, pe criterii politice, de anul 1944. După reorganizarea administrativă din anul 1968 și reînființarea județelor, din aprilie 1969⁵⁰, Serviciul Regional al Arhivelor Statului Suceava devine Filiala Suceava, care comasa filialele raionale Rădăuți, Câmpulung și Fălticeni. Cele de la Dorohoi și Botoșani se concentrau la Botoșani. La Suceava erau adunate atunci 169 de fonduri, cu 1 353 ml. și o bibliotecă cu 650 de volume. Din 9 iunie 1969⁵¹, Filialei Arhivelor Statului i se repartizează un spațiu în fostul sediu al Prefecturii județene și al Sfătului Popular Raional, alături de Muzeul Județean, după ce Casa Națională din Suceava fusese demolată. În foarte scurtă vreme și acest sediu se dovedește neîncăpător, iar preluările de documente capătă un ritm foarte scăzut, mai ales în condițiile în care atribuțiile Arhivelor Statului erau mult lărgite prin publicarea Decretului 472/1971⁵².

Cu puțină vreme înainte de decesul profesorului Teodor Balan, este cumpărat de la acesta valorosul manuscris *Documentele mănăstirilor din Bucovina*⁵³ și se primește oferta manuscrisului *Documente bucovinene* (vol. VII–

⁴⁵ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 5/1960, f. 15.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 40.

⁴⁷ *Idem*, Dosar 4/1961, f. 54.

⁴⁸ *Idem*, Dosar 4/1964, f. 80–91.

⁴⁹ *Idem*, Dosar 2/1965, f. 127.

⁵⁰ *Filiala Arhivelor Statului, județul Suceava*, București, 1984, f. 21.

⁵¹ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 3/1969, f. 12.

⁵² „Buletinul Oficial”, nr. 164, 30 decembrie 1971, p. 1254.

⁵³ A.N.S., Fond *Arhivele Naționale Suceava*, Dosar 6/1972, f. 28.

IX), preluat mai târziu, alături de altele, de către Arhivele Istorice Centrale. Văduva profesorului Nicolae Grămadă dona, la 21 octombrie 1976⁵⁴, manuscrisul *Toponimia satelor din Bucovina*, rezultatul unei munci intense, desfășurate, mai ales, în perioada directoratului de la Suceava. În cursul anului 1974 se preiau de la Mănăstirile Dragomirna, Putna și Sucevița documente datate între anii 1393 și 1831, între care și 17 pergamente. Tezaurul documentar sucevean era, astfel, îmbogățit și cu preluări de la instituții administrative, juridice sau școlare.

Dacă reorganizarea Arhivelor Statului, prin Legea 16 din 9 aprilie 1996 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 71, 9 aprilie 1996), deschidea perspectiva valorificării unei tradiții îndelungate, restricțiile bugetare au făcut ca trecerea din anul 2010 la nivelul de organizare al Serviciului Județean al Arhivelor Naționale să nu reprezinte doar o schimbare de denumire. Intrarea sediului Muzeului Bucovinei într-un amplu proces de reabilitare și modernizare a impus mutarea depozitelor Arhivelor Naționale Suceava într-un nou spațiu, din clădirea Centrului Militar al județului Suceava, și acesta aflat, încă, în ample lucrări de amenajare. În prezent, Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale deține un număr de 889 de fonduri, în cantitate de peste 5 800 ml., documente dintre anii 1393 și 1997 și o bibliotecă documentară, cu peste 15 000 de volume, de la exemplare din *Evanghelia de la Snagov* sau *Tâlcuirea Evangheliei*, tipărite la 1697, până la apariții de ultimă oră.

Grupate după domeniile de referință, între fondurile administrative deținute de Arhivele din Suceava se remarcă, îndeosebi, *Primăria orașului Suceava*, prelucrat și aflat în cercetare până la nivelul anului 1950. Este în curs de prelucrare Fondul *Sfatul Popular al Regiunii Suceava*. Deosebit de valoros este și Fondul *Inspectoratul general administrativ Suceava (1944–1949)*, care cuprinde date privind transformările economico-politice din fostele județe Baia, Botoșani, Câmpulung, Dorohoi, Rădăuți și Suceava. Alături de acestea sunt disponibile cercetării fondurile create de către instituțiile prefecturilor județelor Câmpulung, Baia, Suceava și Rădăuți, alături de cele create de către primării orașenești și comunale.

Fondurile judecătorești *Tribunalele județelor Baia (1833–1952); Suceava (1885–1947); Câmpulung și Rădăuți (1926–1952)*, parchetele acestora și *Judecătoria Suceava (1783–1947)* cuprind documente importante pentru analiza evoluției organizării judecătorești din Bucovina și a relațiilor de proprietate.

Între fondurile economice, cel mai valoros este *Administrația Fondului Bisericesc Ortodox al Bucovinei (1858–1950)* care, dincolo de lipsurile documentare însemnate din secolul al XIX-lea, ilustrează evoluția întreținerii și a exploatării pădurilor și a resurselor minerale din Bucovina. Alături de acestea, Fondul *Inspectoratul Geologic Minier Vatra Dornei (1917–1978)* conține documente referitoare la cercetarea și exploatarea resurselor miniere din zona

⁵⁴ Idem, Dosar 5/1976, f. 35.

Dornei. Fondul *Inspectoratul cadastral Bucovina (1813–1949)* conține planuri și mape cadastrale care ilustrează configurația și situația proprietății funciare în toate așezările Bucovinei, atât în partea de nord, cât și în cea de sud. Mapele conțin descrieri ale hotarelor și au imprimat sigilii comunale din veacul al XIX-lea. Alături de acestea, importante informații de istorie economică sunt date de fondurile create de camerele și ocoalele agricole, precum și de cele de industrie și comerț.

Între fondurile școlare, o importanță deosebită o au *Liceul „Ștefan cel Mare” Suceava (1860–1949)*, al doilea liceu ca vechime din Bucovina, o parte a Fondului *Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” Rădăuți (1874–1919)* și Fondul *Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni*. De asemenea, documentele create de *Inspectoratele școlare ale județelor Baia (1865–1949), Rădăuți (1905–1949) și Suceava (1916–1949)* conțin informații cu privire la situația școlilor rurale, dotarea acestora și planurile generale de învățământ.

Între fondurile ecleziastice se remarcă *Mitropolia Bucovinei (1781–1948)*, cu informații asupra organizării școlilor triviale, a gimnaziilor și a societăților culturale, situația demografică și economică a parohiilor. Fondurile *Mănăstirile Dragomirna, Putna și Sucevița* cuprind, în majoritate, documente medievale de proprietate, originale sau copii ilustrând evoluția proprietăților funciare.

Colecția de documente cuprinde diverse acte dintre anii 1411 și 1997, în limbile slavă, latină, greacă, germană, polonă sau franceză, în mare parte achiziții sau donații de la Teodor Balan. În cadrul *Colecției planuri – schițe – hărți* se păstrează un plan al Moșiei Liteni-Bucovina, din 1786, o hartă a Galiției, din 1790, planuri ale târgurilor Mihăileni și Botoșani, planuri de restaurare întocmite de Karl Romstorfer. *Colecția de stare civilă* cuprinde registre de stare civilă din toate localitățile județului Suceava până la începutul veacului al XX-lea.

Între fondurile personale, deosebit de importante sunt cele cu privire la Teodor Balan, Nicolae Grămadă, Eugen Botezat, Alexandru Bocăneț și Aurel Stino, foști directori ai Arhivelor din Cernăuți și Suceava, profesori universitari și secundari, literați.